

سیاست‌های ساخت‌وساز در آینه چشم انداز نظام

گفت‌وگو با محمد زمان کبیر

دکترای عمران-سازه، معاون پژوهشی دانشگاه امیرکبیر،
مسئول کارگروه عمران مجمع تشخیص مصلحت نظام

mzkabir@aut.ac.ir

وجه تمایز اصلی این سیاست‌ها نسبت به اسناد قبلی، جامع‌نگری و تأکید بر پیوستگی آن‌ها با سایر بخش‌ها، از جمله اقتصاد، فرهنگ، و امنیت است.

وجه تمایز اصلی این سیاست‌ها نسبت به اسناد قبلی، جامع‌نگری و تأکید بر پیوستگی آن‌ها با سایر بخش‌ها، از جمله اقتصاد، فرهنگ، و امنیت است. همچنین برای نخستین بار، پیوست‌های نظارتی، اجرای زمان‌بندی‌شده، و مطالعات تطبیقی بین قوانین مصوب، سیاست‌های کلی و اجرای دستگاه‌ها نیز در قالب این سیاست‌ها دیده شده‌اند.

۳- یکی از دغدغه‌های همیشگی کشور، کاهش خسارات ناشی از حوادث غیرمترقبه از جمله زلزله و جنگ است. سیاست‌های کلی در این زمینه چه رویکردی را دنبال می‌کند و آیا در متن این سیاست‌ها الزامات اجرایی برای این موضوع در نظر گرفته شده است؟

این سیاست‌ها صرفاً شعار نیستند. آن‌ها به صورت مشخص، دستگاه‌های اجرایی را مکلف می‌کنند که طرح‌های ایمن‌سازی و استانداردسازی را در تمامی مراحل ساخت‌وساز رعایت کنند. برای مثال، در اجرای مقررات ملی ساختمان و طرح‌های صرفه‌جویی انرژی، سازمان برنامه و بودجه، سازمان ملی استاندارد، و نظام مهندسی مسئولیت دارند. شهرداری‌ها، انجمن‌های تخصصی و مراکز پژوهشی نیز به عنوان نهادهای همکار شناخته می‌شوند.

در حوزه پژوهش و توسعه دانش فنی مسکن نیز، دستگاه‌هایی چون وزارت راه و شهرسازی، سازمان مدیریت بحران، و دانشگاه‌ها مسئولیت دارند. در مجموع، پیاده‌سازی این سیاست‌ها نیازمند هماهنگی بین نهادهای دولتی و غیردولتی، و البته نظارت مؤثر بر اجرای آن‌ها است.

در حوزه مسکن، مهم‌ترین سیاست‌ها عبارت‌اند از: مدیریت کارآمد زمین، احیای بافت‌های فرسوده، تأمین مسکن افشار کم‌درآمد، ارتقاء کیفیت ساخت‌وساز، رعایت ارزش‌های فرهنگی در معماری، و ارتقاء دانش فنی. در بخش حوادث غیرمترقبه نیز سیاست‌هایی برای افزایش ایمنی سازه‌ها و کاهش آسیب‌پذیری در برابر زلزله‌ها و سایر بلایای طبیعی تدوین شده‌اند.

این قسمت‌ها از عمده سیاست‌های ابلاغ‌شده در بخش مسکن است که در کارگروه عمران به آن پرداخته می‌شود. بخشی هم مربوط به کاهش سانحه‌های طبیعی و حوادث غیرمترقبه است که شامل، پیشگیری و کاهش خطرپذیری حاصل از زلزله در شهرها و روستاها و افزایش ضریب ایمنی در ساخت‌وسازهای جدید و مکان‌یابی مناسب کاربری‌ها در مراکز شهری است. بخشی دیگر هم مختص به کاربری نیروهای متخصص و ماهر در کلیه سطوح، و تقویت سازمان نظام مهندسی ساختمان و تشکل‌های فنی و حرفه‌ای و استفاده از تجربه موفق کشورهای پیشرفته است که این موارد از محورهای اصلی مطالعات تطبیقی می‌باشد.

بخشی تحت عنوان سیاست‌های کلی پدافند غیرعامل می‌باشد که در آن بندی است با عنوان طبقه‌بندی اماکن و تأسیسات از نظر کاربری، همچنین پیشبینی لازم جهت تهیه طرح‌های مشترک ایمن‌سازی و ایجاد هماهنگی در سایر برنامه‌ها و ایجاد مرکزی جهت تطبیق برنامه‌ریزی اصول، ضوابط، معیارها و مقررات و آئین‌نامه‌های پدافند غیرعامل و پیگیری نظارت بر اعمال آن‌ها شامل آن می‌باشد.

۱- مقدمه

با توجه به جایگاه محوری صنعت ساختمان و شهرسازی در توسعه پایدار و تاب‌آوری کشور در برابر بحران‌ها، سیاست‌های کلی نظام در این حوزه، نقشی راهبردی در ترسیم مسیر آینده ایفا می‌کند. این سیاست‌ها، که از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ شده‌اند، نقشه راهی برای قانونگذاری، اجرا و نظارت بر فرایندهای عمرانی و زیربنایی کشور به شمار می‌روند.

در گفت‌وگویی تفصیلی با دکتر محمدزمان کبیر، دکترای مهندسی عمران-سازه، معاون پژوهشی دانشگاه امیرکبیر و مسئول کارگروه عمران مجمع تشخیص مصلحت نظام، به بررسی ابعاد مختلف این سیاست‌ها، سازوکارهای نظارتی، چالش‌های اجرایی و جایگاه نهادهایی چون سازمان نظام مهندسی ساختمان پرداخته‌ایم.

۲- سیاست‌های کلی ابلاغ‌شده در حوزه مسکن و شهرسازی، چه اهداف بلندمدتی را برای نظام حکمرانی شهری ترسیم می‌کند و مهم‌ترین ویژگی این سیاست‌ها را در مقایسه با اسناد بالادستی گذشته چه می‌دانید؟

در سیاست‌های کلی ابلاغی حوزه زیرساخت، بخشی مهم به مسکن و شهرسازی اختصاص دارد. این سیاست‌ها که ذیل برنامه هفتم توسعه مطرح شده‌اند، شامل پنج محور کلان هستند: حمل‌ونقل، مسکن، شهرسازی، پیشگیری از حوادث طبیعی و پدافند غیرعامل. مسئولیت بررسی و تطبیق این محورها با قوانین موجود، بر عهده کارگروه عمران مجمع است که بنده مسئولیت آن را بر عهده دارم.

در اجرای مقررات ملی ساختمان و طرح‌های صرفه‌جویی انرژی، سازمان برنامه و بودجه، سازمان ملی استاندارد، و نظام مهندسی مسئولیت دارند.

مقررات ملی ساختمان یکسری قوانین و دستورالعمل‌های مصوب مبتنی بر استانداردهای بین‌المللی است که مورد استناد مشاوران و طراحان قرار می‌گیرد.

فرسوده در شهر تهران هم مسئله دیگری است که باید رسیدگی شود، ما در مباحث علمی کمبودی نداریم و در این زمینه‌ها از جمله زلزله مشکلی نخواهیم داشت.

۷- جایگاه نهادهای حرفه‌ای مانند سازمان نظام‌مهندسی ساختمان در فرایندهای سیاست‌گذاری تا چه اندازه است و آیا نیاز به تقویت دارد؟ آیا مجمع تشخیص مصلحت نظام از این حوزه‌ها در تدوین این مقررات استفاده می‌کند؟

سازمان نظام‌مهندسی ساختمان یکی از بازوان اصلی در اجرای صحیح سیاست‌های کلی است. ما در جلسات کارگروه عمران از این سازمان دعوت می‌کنیم و نماینده آن مشارکت فعال دارد. با این حال، به اعتقاد من هنوز از تمامی ظرفیت‌های کشور در این سازمان استفاده نشده است.

باید از مهندسان با تجربه، حتی آن‌هایی که در صنعت فعال اند ولی کمتر به کار گرفته می‌شوند، بهره گرفت. همچنین لازم است پیوند سازمان با دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی و بخش خصوصی تقویت شود تا بدنه حرفه‌ای مهندسی کشور توانمندتر گردد.

۸- به عنوان سخن آخر اگر مطلبی دارید بفرمایید.

کشور ما با بحران‌های طبیعی زیادی مواجه است، اما فرهنگ عمومی پدافند غیرعامل هنوز در جامعه نهادینه نشده است. لازم است آموزش‌های عمومی در این حوزه، از طریق رسانه‌ها و نهادهای آموزشی تقویت شود.

همچنین باید زیرساخت‌های شهری مانند پناهگاه‌ها یا مکان‌های امن شهری توسعه یابد. سازمان نظام‌مهندسی ساختمان نیز با فعال‌سازی کمیته‌های تخصصی خود، می‌تواند در این مسیر نقشی کلیدی ایفا کند.

متخصصین تهیه و تنظیم شده است. مقررات ملی ساختمان یکسری قوانین و دستورالعمل‌های مصوب مبتنی بر استانداردهای بین‌المللی است که مورد استناد مشاوران و طراحان قرار می‌گیرد. در کشورهای دیگر آئین‌نامه وجود دارد و در کشور ما مقررات ملی ساختمان وجود دارد، برای مثال ساختمان بتنی فصل مجزایی دارد، همچنین ساختمان فلزی و مصالح و....

برای نمونه نهضت ملی مسکن یک سیاست کلی هست برای اقشار کم‌درآمد، که باید بودجه‌ریزی انجام شود، دستگاهی نظارت داشته باشد، سازمان نظام‌مهندسی ساختمان هم باید قوانین را کنترل کند، وزارت راه و شهرسازی هم پیمانکاران مناسب را انتخاب می‌کند، پایان کار را شهرداری انجام می‌دهد و هر ارگان سهم خود را ایفا می‌کند.

۶- به نظر شما در اجرای این سیاست‌ها باید چه تغییراتی داشته باشیم؟

به طور کلی، سطح دانش فنی در کشور بالا است و کیفیت مصالح و طراحی نیز رضایت‌بخش است. با این حال، مشکلات در مرحله اجرا و نظارت، به‌ویژه دخالت‌های غیرمسئولانه یا استفاده از پیمانکاران فاقد صلاحیت، موجب بروز نارسایی‌هایی در پروژه‌های عمرانی می‌شود.

همچنین در بافت‌های فرسوده شهری که آسیب‌پذیرتر هستند، به دلیل تنگنای اقتصادی، اقدامات بازآفرینی به کندی پیش می‌رود. برای بهبود وضعیت، باید نهادهای ناظر تقویت و تعامل بین بخش‌های دولتی و خصوصی هدفمندتر شود.

آتش‌سوزی هم همین‌طور، در بافت‌های فرسوده ضعف‌هایی وجود دارد که به آن آگاهی وجود دارد اما مسائل اقتصادی ما را در حل آن‌ها محدود کرده است اما در صدد آن هستیم که موارد بحران‌زا را سریعاً رفع کنیم. همچنین بافت‌های

۴- آیا مجمع تشخیص مصلحت نظام سازوکار نظارتی و ارزیابی برای بررسی اینکه در سیاست‌های کلی به چه نحوی قانون تدوین شده است را دارد؟

بله. یکی از وظایف اصلی ما در مجمع، ارزیابی این است که آیا قوانین مصوب مجلس با سیاست‌های کلی ابلاغ شده هم‌راستا هستند یا خیر. برای این منظور، در دبیرخانه امور زیربنایی مجمع، فرایندی برای تحلیل تطبیقی بین اسناد بالادستی، لوایح مصوب و آنچه در عمل اجرا می‌شود طراحی شده است.

در جلسات رسمی، نمایندگان دستگاه‌های اجرایی، مجلس، و کارشناسان حضور می‌یابند و با تکیه بر خوداظهاری و اسناد، صحت اجرای سیاست‌ها بررسی می‌شود. برای مثال، در موضوع مصرف انرژی در ساختمان‌ها، مواردی از تخطی حتی در وزارتخانه‌ها گزارش شده است، که در جلسات مورد بررسی و پیگیری قرار می‌گیرند.

۵- روند تدوین سیاست‌های کلی نظام توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام به چه صورت است؟

سیاست‌هایی که در مجمع به عنوان سیاست‌های کلی نظام یاد می‌شود توسط افراد خبره کشور نوشته شده است و با چند بار رفت و آمد توسط مقام معظم رهبری تأیید شده و به عنوان سیاست‌های بالادستی مصوب شده است، در تمام نظام‌های سیاسی جهان این مسئله وجود دارد تا نقشه راه هر کشور مشخص گردد، تا در حوزه علمی، فرهنگی، سیاسی، دفاعی، اقتصادی و ... چشم‌انداز ۲۰ ساله در نظر گرفته شود. همچنین وضع موجود و وضع مطلوب در کشور وجود دارد که باید هم‌راستا شوند، از وظایف رهبری در قانون اساسی ابلاغ سیاست‌های کلی نظام می‌باشد که توسط

لازم است پیوند سازمان با دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی و بخش خصوصی تقویت شود تا بدنه حرفه‌ای مهندسی کشور توانمندتر گردد.